

2. Дзюбо Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик / Людмила Дзюбо, Людмила Гриценюк. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
3. Технології. 10–11 класи : навчальна програма. Рівень стандарту, академічний рівень. Варіативні модулі. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 140 с.
4. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання : [у 3 ч.] / Тхоржевський Д. О. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Ч. 2 : Загальні засади методики трудового навчання. – 186 с.
5. Пелагейченко М. Л. Усі уроки технологій. 10–11 класи. Варіативний модуль / М. Л. Пелагейченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2014. – 272 с.
6. Лещук Р. М. Технологія дизайну предметів інтер'єру. Дидактичні матеріали варіативного модуля. 10–11 класи.
УДК 159.9

Сіткар В. І.

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Ми не думаємо про свою культуру кожного дня і не обов'язково її бачимо. Ми постійно спостерігаємо навколо себе маніфестації свого та чужого культурного спадку – схожості та відмінності, - проте нам важко осмислити культуру (субкультуру) на соціопсихологічному рівні. Оскільки культура невидима ми, зазвичай, прибігаємо до інших, частіше спостережуваних понять, для того щоб пояснити собі поведінку людей та зрозуміти її.

Незалежно від того, що ми думаємо про культуру в своєму повсякденному житті, ми не можемо ігнорувати той факт, що багато чого в нашій поведінці занурено в традиції нашої власної культури, а точніше субкультури. Більшість людей, які відторгають ідею культури, мабуть, через почуття безпеки говорять, що їх культура (субкультура) не охоплює уявлень про культурний спадок, а кидає виклик традиціям і минулому. Проте цікавим є те, що кидаючи виклик культурі і відторгуючи її, ці люди насправді живуть своїми культурними звичаями та цінностями [2, с. 51].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ми не завжди здатні відокремлювати себе від своєї культурної передісторії і прихильності, з тим щоб зрозуміти поведінку інших. Цей тип опору формує основу етноцентризму – розглядання та інтерпретації поведінки навколишніх через власні культурні фільтри [2, с. 42]. Етноцентризм тісно пов'язаний зі стереотипами. Стереотипи – це узагальнені установки, уявлення або думки відносно людей, які належать до інших культур, ніж наша. Стереотипи можуть ґрунтуватись на фактах, проте часто є комбінаціями фактів та видумок стосовно представників певної культурної групи.

На перший погляд Україна – майже етнічно однорідна країна (етнічні українці складають біля трьох четвертих населення). Проте соціологічні дослідження останніх років вказують, що соціально- та етнокультурно склад населення нашої країни значно складніший. На думку провідних українських соціологів населення України приблизно на 94% складається з трьох великих лінгво-етнічних груп: україномовних українців (біля 40%), російськомовних українців (33-34%), російськомовних росіян (21%). В багатьох місцевостях (здебільшого прикордонних) компактно проживають багато іншоетнічних груп (росіяни, венгри, румуни, молдавани, гагаузи, татари, болгари, греки, поляки, словаки, німці, караїми та ін.). Тому, українське суспільство – полікультурне, з усіма звідси витікаючими проблемами, які породжує багатокультурність. Варто зауважити, що поняття «багатокультурність» відображає культурний устрій і практику саме в демократичних, соціальних, правових державах. В якійсь мірі він є показником демократичності та суспільного ладу [5].

Здатність людини розвиватись на мультикультуральній основі, засвоювати нові культурні цінності стає все більш соціально значущою. Це – один із механізмів соціокультурної динаміки, тобто процесу культуротворчості.

Все вищесказане й детермінувало *мету дослідження*, а саме: дігностувати етнічну самосвідомість та її трансформації в умовах міжетнічної напруги; емпірично дослідити типи етнічної ідентичності у студентів та працівників сфери освіти (соціальних педагогів та практичних психологів);

Виклад основного матеріалу дослідження. В якості діагностичного інструментарію застосовано методику «**Типи етнічної ідентичності**» (авт. Г. Солдатова та С. Рижова) [3]. Вона дозволяє діагностувати етнічну самосвідомість та її трансформації в умовах міжетнічної напруги. Питальник містить шість шкал, які відповідають таким типам етнічної ідентичності: 1) етніцизм; 2) етнічна індиферентність; 3) норма (позитивна етнічна ідентичність); 4) етноегоїзм; 5) етноізоляціонізм; 6) етнофанатизм. Через вимоги до обсягу матеріалу, питальник, форму бланка відповідей та опис шкал не подаємо в тексті.

Етноегоїзм, етноізоляціонізм та етнофанатизм - це ступені гіперболізації етнічної ідентичності, що означає появу дискримінаційних форм міжетнічних стосунків. В міжетнічній взаємодії гіперідентичність проявляється в різних формах етнічної нетерпимості: від роздратування, що виникає як реакція на присутність членів інших груп, до відстоювання політики обмеження їх прав і можливостей, агресивних і насильницьких дій проти іншої групи і навіть геноциду [4].

Залежно від суми балів набраних респондентами за тієї чи іншою шкалою (можливий діапазон – від 0 до 20 балів), можна судити про вираження відповідного типу етнічної ідентичності, а порівняння результатів за всіма шкалами між собою дозволяє виділити один або декілька домінуючих типів. Шкала оцінок умовно поділена на чотири ступені вираження: I ступінь – (0-5 балів) – дуже низька інтенсивність; II - (6-10 балів) – низька ступінь інтенсивності; III – (11-15) – середня ступінь; IV - (16 - 20) – висока ступінь значущості типу етнічної ідентичності [1].

У нашому дослідженні (лютий 2016 р) брали участь майбутні психологи, практичні психологи, майбутні вчителі фізичної культури та працівники сфери освіти (соціальні педагоги разом з практичними психологами шкіл). Всього 106 осіб.

Кількість респондентів кожної групи подано в табл. 1.

Таблиця 1.

| Кількість респондентів | | | | | |
|-------------------------------|--|---|--|---|---|
| Респонденти | Психологи 4-й курс (Пс 4) | Практичні психологи 4-й курс (ПП 4) | Психологи 2-й курс (Пс-2) | Фізичне виховання 2-й курс (ФВ-2) | Соціальні педагоги, Шкільні психологи (СП + ПП) |
| Кількість | 25 | 10 | 29 | 22 | 20 |

Диференціацію за статевою ознакою не робили, бо в даних групах респондентів досить мало осіб чоловічої статі (1-2 особи в кожній групі, крім студентів спеціальності фізичне виховання). Нас цікавив загальний показник в кожній групі. За результатами аналізу отриманих емпіричних даних сформовано рейтинг типів етнічної ідентичності респондентів з відображенням середніх (М) величин за групами. (табл. 2).

Таблиця 2.

Рейтинг типів етнічної ідентичності

| | ПП-4 | М | Пс 4 | М | ФВ 2 | М | Пс 2 | М | СП+ПП | М |
|---|-------------------------|---------------------------------------|-------------------------|--|-------------------------|---------------------------------------|-------------------------|--|-------------------------|---------------------------------------|
| 1 | Норма | 16,6 $\sigma = 1,62$ $m = 0,54$ | Норма | 15,96 $\sigma = 2,29$ $m = 0,46$ | Норма | 15,6 $\sigma = 2,35$ $m = 0,51$ | Норма | 14,48 $\sigma = 2,96$ $m = 0,56$ | Норма | 15,9 $\sigma = 2,41$ $m = 0,55$ |
| 2 | Етнічна індиферентність | 9,2 $\sigma = 4,87$ $m = 1,69$ | Етнофанатизм | 9,8 $\sigma = 2,79$ $m = 0,56$ | Етнофанатизм | 9,68 $\sigma = 2,09$ $m = 0,45$ | Етнофанатизм | 9,93 $\sigma = 4,19$ $m = 0,79$ | Етнічна індиферентність | 9,4 $\sigma = 4,55$ $m = 1,04$ |
| 3 | Етнофанатизм | 6,8 $\sigma = 4,22$ $m = 1,4$ | Етнічна індиферентність | 9,56 $\sigma = 3,05$ $m = 0,62$ | Етнічна індиферентність | 9,63 $\sigma = 3,14$ $m = 0,68$ | Етнічна індиферентність | 9,93 $\sigma = 2,46$ $m = 0,47$ | Етнофанатизм | 7,0 $\sigma = 4,02$ $m = 0,92$ |
| 4 | Етноізоляціонізм | 5,2 $\sigma = 2,59$ $m = 0,86$ | Етноізоляціонізм | 8,56 $\sigma = 3,56$ $m = 0,72$ | Етноізоляціонізм | 7,18 $\sigma = 2,61$ $m = 0,56$ | Етноізоляціонізм | 7,66 $\sigma = 3,94$ $m = 0,74$ | Етноогоїзм | 5,65 $\sigma = 3,21$ $m = 0,73$ |
| 5 | Етноогоїзм | 5,0 $\sigma = 2,92$ $m =$ | Етноогоїзм | 7,72 $\sigma = 2,54$ $m =$ | Етноогоїзм | 6,77 $\sigma = 2,35$ $m = 0,51$ | Етноогоїзм | 7,65 $\sigma = 4,19$ $m =$ | Етноізоляціонізм | 5,35 $\sigma = 3,21$ $m =$ |

| | | | | | | | | | | |
|---|-------------------|---|-------------------|---|-------------------|---|-------------------|--|-------------------|---|
| | | 0,9 7 | | 0,5 1 | | | | = 0,7 9 | | = 0, 73 |
| 6 | Етнотнігіліз м | 2,8 $\sigma =$ 2,5 9 m= 0,8 6 | Етнотнігіліз м | 5,9 6 $\sigma =$ 3,3 m= 0,6 7 | Етнотнігіліз м | 4,86 $\sigma =$ 2,6 m= 0,56 | Етнотнігіліз м | 6,3 4 $\sigma =$ 3,9 4 m = 0,7 4 | Етнотнігіліз м | 4, 9 $\sigma =$ 2, 68 m = 0, 61 |

Дані табл. 2 дозволяють зробити висновок про те, що у всіх групах респондентів на першому місці – позитивна етнічна ідентичність або **норма**. Діапазон середніх показників (М) коливається від 14,48 до 16,6 бала, що складає приблизно 75-83% можливого максимуму балів і відповідає високій (IV) ступені значущості типу етнічної ідентичності. В поліетнічному суспільстві, яким є Україна, норма характеризується позитивним ставленням до інших народів. У даній вибірці респондентів вона задає оптимальний баланс толерантності щодо власної та інших етнічних груп. Показники норми можна розглядати, як умову самостійності і стабільного існування етнічної групи, і як умову мирної міжкультурної взаємодії в поліетнічному суспільстві.

Шосту позицію в даному рейтингу у всіх груп респондентів займає етнотнігілізм. Діапазон даних коливається від 2,8 бала до 6,34 бала, що складає приблизно 14-32% можливого максимуму і вказує на досить низьку та низьку ступінь інтенсивності вираження, тобто відхід від власної етнічної групи та пошуки стійких соціально-психологічних ніш не за етнічним критерієм.

Цікавим є рейтинг 2. Він показує вже неспівпадання показника **етнічної індиферентності** (ПП-4 и СП+ПП) та показника **етнофанатизм** (Пс-2, ФВ-2, Пс-4). Для більш дорослих працівників шкільних навчальних закладів і студентів 4-го курсу вже більше значення має розмивання етнічної ідентичності, виражене в невизначеності етнічної належності, неактуальності етнічності. Вважаємо, що це пов'язано з практичним підходом до суб'єкта своєї професійної діяльності, яка не повинна орієнтуватись на національні ознаки.

Наступні, у всіх чотирьох групах респондентів, шкали **етноізоляціонізм** та **етноогоїзм** зайняли четверту та п'яту позиції в рейтингу. Діапазон показників складає відповідно від 5,2 до 8,56 бала, тобто від 26% до 42,8% можливого максимуму (етноізоляціонізм) та від 5,0 балів (25%) до 7,72 бала (38,6%) за шкалою етноогоїзм. Проте в групах респондентів зі стажем роботи (практичні психологи та соціальні працівники) виявлено незначні зміни в четвертій та п'ятій позиції шкал. Відповідно на четвертій позиції розмістилась шкала етноогоїзм (5,65 бала) і далі етноізоляціонізм (5,35 бала). Однак відмінності в середніх показниках не значні і складають лише 0,3 бала між позиціями. Мабуть це пов'язано з незначною кількістю респондентів (20 осіб) даної вибірки.

Висновки. Існування культурних відмінностей сааме по собі не є проблемним. Проте потенційні проблеми виникають коли ми намагаємось інтерпретувати зміст, що стоїть за цими відмінностями. Оскільки всі ми існуємо всередині своїх власних культур з власною культурною/субкультурною передісторією, ми розглядаємо навколишній світ з врахуванням цієї передісторії. Культура/субкультура діє як фільтр

не тільки на сприймання об'єктів, але також при осмисленні та інтерпретації подій, що і підтверджує проведене нами дослідження етнічної ідентичності. Дослідження має перспективу, бо його можна провести з респондентами різних соціальних груп (вікових, професійних, етнічних, релігійних тощо), що безумовно допоможе створити більш повну карту етнічної ідентичності в різних частинах України.

Література

1. Истомина О. Б. О типах этнической идентичности / О. Б. Истомина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/03/27/1268906573/Istomina.pdf>.
2. Мацумото Д. Психология и культура / Дэвид Мацумото. – СПб. : прайм-ЕВРОзнак, 2002. – 416 с. – (Серия «Психологическая энциклопедия»).
3. Методика «Типы этнической идентичности» (авт. Г. У. Солдатова, С. В. Рыжова) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/test300m/tei>
4. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г.У. Солдатова. - М., Смысл, 1998. – 389 с.
5. Урок на тему: «Єдина родина в центрі України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smshkola1.klasna.com/uk/news-8-5037/>

УДК 378.1

Сіткар С. В., Сіткар Т. В.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ В США ТА ЯПОНІЇ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. Світ, у якому доведеться жити нашим дітям, змінюється вчетверо швидше, ніж наші школи, зазначає відомий американський педагог, доктор Віллард Дагет [1, с. 22]. Нині кожне нове покоління має все менше можливостей набути від попереднього досвід і навички життєвладштування. Стрімке скорочення термінів впровадження нових досягнень науки і техніки часом робить ці навички непотрібними. Як справедливо відзначає засновник і президент Римського клубу Ауреліо Печчеї: «Суть проблеми... в тому, що люди не встигають адаптувати свою культуру відповідно до тих змін, які самі ж вносять у цей світ, і джерела цієї кризи лежать всередині, а не поза людською істотою. Саме науково-технічний прогрес призвів до деформації освіти, оскільки затребував суб'єкта дії, а не суб'єкта духу (життєвого смислу)» [2, с. 67].

Перед університетами дедалі частіше постає питання: як навчати? З одного боку, суспільство та економіка потребують вузьких професіоналів, з іншого – темп змін такий високий, що обумовлює потребу зміни місця роботи за життя кілька разів, нерідко з потребою зміни навіть типу роботи. Тому актуальним є питання: як навчати для майбутнього? [3, с. 61].

Посилаючись на досвід розвинутих держав, зокрема США, Японії та інших країн, слід зазначити, що корпорації, які часто переказують досить великі кошти університетам, не очікують, що фінансові інвестиції одразу принесуть результати у формі інновацій у фірмах, але сподіваються, що вони будуть у майбутньому і будуть вагомими, бо дадуть змогу підготувати знаючих випускників, які матимуть персональні контакти, **необхідну компетенцію** та know-how, що потрібні у фаховій роботі [3, с. 134].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В. Темненко та З. Сейдаметова порівнюючи вітчизняну та американську педагогіку стверджують, що радянське та